

Otázka: Vznik a podstata peněz, měna a bankovníctví

Předmět: Ekonomie

Přidal(a): sprt007

Vznik a podstata peněz

Peníze – pecunia (lat) odvozeno od pecus = dobytek. Za peníze lze považovat jakékoliv aktivum, které je všeobecně bráno při placení služeb i statků. Nazývají se také **VŠEOBECNÝM EKVIVALENTEM**.

Vývoj

Nejdříve se používalo **naturální měny** (komoditní peníze) – zboží za zboží. Potom fungovala rozličná **předmincovní platidla** – jantar, obsidián, křišťál, šňůry s navlečenými kostěnými perlami (předměty kostěné industrie), zvířecími zuby a lasturami. Potom byly využívány **drahé kovy** – zlato, stříbro, bronz. Později peníze z drahých kovů ztráceli hodnotu, byly těžko dělitelné a dali se snadno padělat. Nahradili je **bankovky** a pak **elektronické peníze**.

Funkce:

- zúčtovací jednotka (míra hodnot)
- prostředek směny
- uchovatel hodnot

Formy peněz

- **plnohodnotné peníze** – váha kovu má skutečnou hodnotu (zlato, stříbro)
- **papírové peníze a mince z obecného kovu** – nahradily plnohodnotné peníze, i když neměli jejich hodnotu. Proto byli kryty zlatem = zlatý standard
- **peníze s nuceným oběhem** – Peníze vydané vládou jako legální oběživo, které jsou všeobecně uznávané.

Peníze u nás vyrábí Státní tiskárna cenin v Praze.

Mince vyrábí Bižuterie Jablonec.

Peníze uvádí do oběhu ČNB.

Banky a bankovní soustava

- Banky jsou podniky (podnikatelské subjekty), které se od normálních podniků podstatně liší svým postavením a významem v ekonomice.
- Banka je druh finančního zprostředkovatele, jehož hlavní činností je zprostředkovávání pohybu finančních prostředků, mezi jednotlivými ekonomickými subjekty.

Bankovní soustava zahrnuje:

- Centrální banka
- komerční banky
- specializované finanční instituce (investiční banky, spořitelny, stavební spořitelny, hypoteční banky, úvěrová družstva, atd.)

Centrální banka

- Je vrcholnou institucí bankovního dozoru a určuje měnovou politiku v zemi.
- Udržuje v rovnováze poptávku po penězích a jejich nabídku, aby zabránila inflaci = monetární politika centrální banky. Neposkytuje běžné bankovní služby.
- Jako jediná vydává z pověření státu peníze (emisní banka).
- Reguluje bankovní soustavu a podmínky poskytování úvěrů ostatním bankám. Ovlivňuje výši úrokové sazby.
- Dozor nad činností komerčních bank a provádění finančních transakcí vlády.

Všechny uvedené funkce plní pomocí nepřímých nástrojů řízení

- **diskontní politika** – určuje diskontní sazbu za kterou si od ní mohou ostatní banky půjčit peníze, od této míry se odvozují všechny úrokové sazby v ekonomice.
- **operace na volném trhu** – centrální banka zvyšuje či snižuje množství peněz v oběhu tím, že nakupuje nebo prodává státní obligace. Při prodeji snižuje množství peněz (stahuje peníze z oběhu), při koupi zvyšuje množství peněz v oběhu.
- **určování povinných minimálních rezerv** – komerční banky využívají vložené peníze k poskytování dalších úvěrů. Mají tedy zájem poskytnout co nejvíce úvěrů a mít v záloze co nejmenší množství peněz → je snižována možnost vyzvednutí peněz z banky. Proto centrální banka stanoví komerčním bankám povinnost vytvářet minimální rezervy.

Komerční banky

Jsou hlavní a nejpočetnější složkou bankovní soustavy. Mají povahu soukromých podniků usilujících o maximalizaci zisku, nabízí bankovní a finanční služby. Na trhu se chovají jako ekonomický subjekt, nabízí a prodává služby. Jejich činnost je regulována více než firem v jakémkoli jiném odvětví. Její zisk je tvořen výší úrokové sazby.

Provádějí tři základní typy operací:

- **aktivní operace** – poskytování úvěrů (půjček), za poskytnutí úvěru požadují banky úroky (odměny za půjčení peněz, závisí na ČNB)
- **úvěry:**
 - krátkodobé (do jednoho roku)
 - střednědobé (2-4 roky)
 - dlouhodobé (hypotéka)
- **pasivní operace** – přijímání úvěrů a peněžních vkladů = ochrana peněz ■ vklady:
 - na požádání – kdykoliv
 - termínované – vydávané v určitém termínu
 - emise vlastních akcií
- **zprostředkovatelské operace** – převody a platby (příkaz k úhradě), směna peněz, depozitní služby – úschova drahých věcí v depozitních schránkách.

Cenné papíry

Cenné papíry jsou listiny, které dávají nárok komitenta (vlastníka) vůči emitentovi (vystavitel).

Cenný papír je druh investičního instrumentu se kterým se obchoduje na finančním trhu (nástroj investice) Má určité náležitosti, které určuje Zákon o cenných papírech.

- **zbožové cenné papíry**
- skladní listiny, lodní listy, konosamenty
- nejsou investiční instrument, ale ztělesňují právo na určitou věc
- **cenné papíry peněžního trhu**
- vládní pokladniční poukázky, komerční papíry, depozitní certifikáty
- investiční instrument ztělesňuje krátkodobé pohledávky.
- **cenné papíry kapitálového trhu**
- ztělesňují pohledávky nebo podíly
- dělí se na **dluhové cenné papíry** (konvertibilní a opční dluhopisy a dluhopisy) a **majetkové cenné papíry** (akcie, podílové listy, kuksy a participační listy).

Dluhopis (obligace, bond)

- úvěrový cenný papír s pevně stanovenou dobou splatnosti a výnosem (úrokem)
- emitentem jsou banky, obce, stát, velké společnosti.
- **výměnný** - za určitých podmínek směnitelný za akcie
- **opční** - majiteli zakládá předkupní právo na akcie toho, kdo dluhopis vydal

Akcie

- cenný papír, který vydává (emituje) akciová společnost a dává jeho vlastníkově (akcionáři) práva společníka akciové společnosti - účast na valné hromadě, hlasování.
- majetková práva - **dividendy** (podílu na zisku).
- dělí se na akcie
- **kmenové** - bez zvláštních práv či omezení
- **prioritní** - vlastníci mají dividendy ale s omezením hlasovat při rozhodování. Jsou určeny především pro členy vedení firmy, proto se jim někdy říká akcie manažerské.
- **zaměstnanecké** - určené pouze pro zaměstnance společnosti, případně i pro důchodce. Nelze je běžně prodávat a na dnešním trhu se už téměř nevyskytují.

Směnka

- cenný papír, obsahující písemný závazek výstavce zaplatit v určité době a na určitém místě určitou peněžní částku (směnečnou sumu) určité osobě. Nebo písemný příkaz výstavce určité osobě, aby v určité době zaplatila za směnku věřiteli směnečnou sumu.
- dělí se na směnky
- vlastní – výstavce se zavazuje sám zaplatit směnečnou sumu.
- cizí – výstavce přikazuje třetí osobě, aby zaplatila věřiteli směnečnou sumu místo něj
- Vydávání a užívání směnek upravuje směnečný zákon.

Náležitosti směnky:

- slovo směnka v textu listiny
- bezpodmínečný závazek zaplatit nebo příkaz k zaplacení (slova zaplatím nebo zaplaťte)
- směnečnou sumu (číslem a slovy), včetně vyznačení měny
- jméno směnečníka (výstavce či emitenta)
- dobu splatnosti směnky
- místo placení
- jméno toho, komu se platí = remitent
- datum a místo vystavení směnky
- podpis výstavce

Šek

- cenný papír, jímž vlastník účtu (šekovatel) přikazuje bance (šekovníkovi) vyplatit doručiteli či uvedené osobě určitou peněžní částku.
- šeky se zhotovují na formulářích, které patří určité bance, a jejich soubor tvoří šekovou

knížku.

Náležitosti šeku:

- slovo šek
- bezpodmínečný příkaz zaplatit
- šekovou sumu (uvedená číslem a slovy, včetně měny)
- jméno šekovníka (ten, kdo má zaplatit - banka)
- místo placení
- datum a místo vyplacení šeku
- podpis nebo podpisy výstavce (šekovatele)

Burzy

- trh s cennými papíry
- Zboží není na burzách přítomno, jeho předání kupujícímu probíhá až dodatečně. Pod pojmem burza je často chápána také instituce, která činnost burzy zabezpečuje, např. V ČR Burza cenných papírů Praha a.s.
- zboží většinou velmi vysoké kvality

peněžní burzy (cenných papírů)

- obchod s cennými papíry
- **devizami** (platné pohledávky v cizích měnách)
- **valutami** (platné peníze cizích států)

komoditní (zbožové)

- obchoduje se se zbožím, které má standartní a srovnatelnou jakost (obilí – kvalita, drahé kovy – ryzost, drahokamy – karáty, ropa – vlastnosti, kakao, rýže, cukr)

lodního prostoru

- pronájem lodí a volného lodního prostoru

Zprostředkovatelé obchodů s cennými papíry - makléři

- **banky** – nakupují na svůj účet (investoři), nebo na účet svého klienta
- **brokeři** – obchodují svým jménem, ale na účet klienta
- **dealeři** – burzovní obchodníci, obchodují svým jménem a na svůj účet

Největší burzy, které určují světový trh – burza v Newyorku, Londýně a Tokiu.

Mimoburzovní trh v ČR: trh RM-S = akciová společnost, která nabízí kupujícím a prodávajícím služby. Přijímá od svých klientů pokyny ke koupi akcií – K-Pokyny a pokyny k prodeji – P-Pokyny.

Konvertibilita měny

Schopnost a možnost měny být směňována

Konvertibilní měnu je možno volně směňovat, udávána v %.

- **Plně konvertibilní** – americký dolar, anglická libra, švýcarský frank, Euro, česká koruna.
- **Částečně konvertibilní**

Hodnoty měny souvisí s výkonností hospodářství určitého státu.

Každý den se vydává kurzovní lístek – HDP, inflace, zaměstnanost

- **devalvace** – klesání měnového kurzu jedné měny vůči ostatním měnám v systému fixních kurzů
- **revalvace** – stoupání měnového kurzu jedné měny vůči ostatním měnám v systému fixních kurzů

Inflace

Inflace je nezdůvodněný růst cenové hladiny statků a služeb v průběhu delšího období v ekonomice. Děje se tak v období krizí a nestability měny. Závažný ekonomický problém, negativní ekonomický jev, důsledek ekonomické nerovnováhy mezi poptávkou a nabídkou.

Opak inflace je deflace, která se vyznačuje poklesem cenové hladiny. Ukazatelem je deflátor HDP, nebo **index spotřebních cen (CPI – consumer price index)** – ukazuje relativní změnu cenové hladiny spotřebního koše statků ve dvou po sobě jdoucích letech.

- **spotřebitelský koš** – typické statky a služby, které spotřebovává průměrná domácnost (bydlení, jídlo, doprava, zdravotní péče, učební pomůcky).
- **míra inflace** – ukazatel, který vypovídá o stavu ekonomiky, čím je inflace vyšší, tím je rovnováha ve státě více porušena a tím vážnější jsou její dopady.

Druhy inflace:

- **mírná inflace** – do 10% ročně – nemá příliš negativní důsledky a nenarušuje ekonomický život, ani nijak výrazně neznehodnocuje úspory.

- **pádívá inflace** - 10 - 1000 % ročně - nezdravý vývoj ekonomiky, snižuje ekonomickou výkonnost, vyvolává nárůst nejistoty, je nutný zásah státu
- **hyperinflace** - 1000 - miliony % ročně - krach národního hospodářství, peníze přestávají plnit své ekonomické funkce, ekonomické subjekty je přestávají přijímat a snaží se je nahrazovat jinými aktivy, která si udržují svou hodnotu v čase (umělecká díla, drahé kovy, zahraniční měny apod.) Musí se rozjet nový tržní systém a změnit měna.

Důsledky inflace:

- snižuje kupní sílu peněz
- znehodnocuje úspory a zhoršuje schopnost peněz plnit funkci uchovatele hodnot
- snižuje reálné mzdy
- roste nezaměstnanost, podniky propouští a ruší výrobu, odchod investorů

Po nastartování nové ekonomiky stát odpouští daně, znárodňuje, pouští na trh zahraniční investory a mění měnu aby pomohl zrychlit růst ekonomiky.

Zajímavosti hyperinflace

Německo 1923 ; 1921-1923 nárůst cen o 5 bilionů %

Maďarsko 1946 ; 1941-1946 nárůst cen o 4,19 trilionů %